

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-229-6-5>

PROSPECTS FOR IMPROVING THE CONSTITUTIONAL RESPONSIBILITY OF THE HEAD OF STATE IN UKRAINE

ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ГЛАВИ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ

Gansetska E. V.   **Гансецька Е. В.**

*Postgraduate Student at the Department
of Constitutional Law
Educational and Scientific Institute of Law
Taras Shevchenko National University
of Kyiv
Kyiv, Ukraine*

*аспірантка кафедри
конституційного права
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Вдаючись до аналізу вітчизняної моделі конституційно-правової відповідальності глави держави, слід зазначити, що особливе значення в даному аспекті має саме дослідження інституту імпічменту. Правову основу імпічменту складають положення Конституції України та спеціального Закону України «Про особливу процедуру усунення Президента України з поста (імпічмент)», котрий у більшій частині дублює попередні положення Регламенту Верховної Ради України.

Відтак, детальний аналіз Конституції України та відповідного національного законодавства свідчить, що Президента України як главу держави можна усунути з поста в порядку імпічменту лише внаслідок вчинення ним державної зради або іншого злочину. Відповідно до ст. 12 Кримінального кодексу, злочином в загальному розумінні є суспільно небезпечне явище, до множини якого входять як дії, так і бездіяльність [1]. Враховуючи умови сьогодення, найгіршим сценарієм, що може слугувати підставою застосування імпічменту, є завдання главою держави шкоди територіальній цілісності та державному суверенітету. Теоретично, дані дії могли би знаходити свій прояв у потенційному переході глави держави (в тому числі і як громадянина України) на бік ворога в умовах воєнного стану, наданні іноземній державі чи організації допомоги у проведенні підривної діяльності проти нашої держави тощо.

З цього випливає, що законодавець навмисно вирішив виділити особливий вид злочину – державну зраду. Проте вказане виокремлення не є досконалим і носить дещо нереалістичний характер на відміну від «іншого злочину». Враховуючи це, більш доцільним вбачається

можливість зазначення в звинуваченні глави держави такої підстави як недотримання ним присяги, у якій, зокрема, міститься ключовий перелік його основних функцій. Так, згідно зі статтею 104 Конституції України, новообраний Президент України зачитує: «...присягаю на вірність Україні. Зобов'язуюсь усіма своїми справами боронити суверенітет і незалежність України, дбати про благо Вітчизни і добробут Українського народу, обстоювати права і свободи громадян, додержуватися Конституції України і законів України, виконувати свої обов'язки в інтересах усіх співвітчизників, підносити авторитет України у світі» [2].

Водночас, повертаючись до положень, що усунення Президента України з поста є однією з підстав дострокового припинення повноважень Президента України, яке може відбутися тільки на основі звинувачення глави держави в державній зраді чи іншому тяжкому злочині, варто враховувати, що відповідно до Конституції України, главі держави може бути висунуте звинувачення в здійсненні досить вузького кола злочинів, тоді як Кримінальний кодекс України підрозділяє злочини на наступні категорії: нетяжкі, тяжкі та особливо тяжкі. Тому слід було б передбачити, що президентів, як і будь-якій іншій особі, за наявності достатніх підстав може бути висунуте звинувачення в скоєнні будь-якого злочину, а не тільки державної зради чи іншого тяжкого злочину. На відміну від Сполучених Штатів Америки, де у Конституції чітко визначене коло злочинів, за вчинення яких особа усувається з посади в порядку імпічменту [3, с. 611], в Україні перелік злочинів не є вичерпним.

Загалом можна відзначити, що механізм імпічменту, як основна форма застосування конституційно-правової відповідальності в Україні, містить низку формальних недоліків і потребує реформування. Це обумовлено тим, що реалізація процедури є потенційно можливою виключно за наявності політичної волі народних обранців парламенту та незалежності судової влади від президентської.

Виходячи з цього, вдосконалення інституту імпічменту глави держави в подальшому може відбуватись й шляхом розширення правових підстав – передусім щодо навмисного порушення президентом Конституції України, а також шляхом спрощення самої процедури імпічменту за рахунок обмеження кола її учасників і зниження парламентської більшості, необхідної для усунення його з поста.

Даний аспект є вкрай важливим, адже Президент України має великий обсяг владних повноважень, а його діяльність прямо чи опосередковано впливає на майже всі сфери державного та суспільного життя країни. Разом із тим, проголошуючи курс на побудову

демократичної та правової держави, український народ не може не бути зацікавленим у тому, щоб на чолі нашої держави стояла не просто законотворча людина, а вірний управлінець. Тому питання притягнення до відповідальності, а особливо до кримінальної, особи, яка обіймає таку посаду, є питанням надзвичайної ваги. Дійсно, не кожного дня постає питання про притягнення до кримінальної відповідальності саме глави держави. Однак у разі виникнення – в країні повинен бути створений дієвий механізм його цивілізованого вирішення [4].

Початкова мета будь-яких змін як стосовно покращення системи стримувань і противаг, так і інструментарію імпичменту, – це спрощення процедури та посилення кінцевого ефекту водночас. Усі конституційні механізми мають бути нескладними за формою, аби їх реалізація не закінчувалася на початковому етапі. Проте однозначно позитивним у даному випадку є розуміння необхідності нових запроваджень, постійний науковий пошук та навіть дискусійні моменти на шляху до істини. Адже усвідомлення проблеми – це перший крок до її вирішення.

Оскільки із кожним роком все більш нагальною стає потреба якнайшвидше вирішити проблемні аспекти, пов'язані із застосуванням конституційно-правової відповідальності глави нашої держави, створення ефективної процедури імпичменту, з урахуванням досвіду демократичних країн і напрацювань провідних вітчизняних вчених-конституціоналістів, поза сумнівів, сприятиме підвищенню персональної відповідальності президента, дотриманню балансу між гілками влади, а також виступатиме стримуючим фактором у діяльності глави держави.

Література:

1. Кримінальний кодекс України: Кодекс України, Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26. – С. 131.
2. Конституція України : закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 141.
3. Сравнительное конституционное право / Под. ред. А.И. Ковлера, В.Е. Чиркина, Ю.А. Юдина. – М.: Манускрипт, 1996.– 731 с.
4. Кримінально-процесуальний аспект імунітету Президента України / Волкотруб С. Г. Волкотруб С. Г. // Університетські наукові записки. – 2005. – № 1-2. – с. 231 – 237.